

aleksandar mihalyi Čine li nam se veliki dirigenti
i njihove izvedbe danas još većima?

ešeji

ešeji

Ako bi smo danas sudili po medijima, suvremenici smo brojnim velikim dirigentima i njihovim upravo sjajnim izvedbama. Suvremeni "ubojiti" marketinški uradci stvaraju kultne statuse oko njih i njihovih najnovijih snimki. I taman se tako odlučimo na nove akvizicije u diskoteci kad se pojave, svako malo ali sve češće, raznorazne top-liste najvećih dirigenata i ponajboljih tumačenja gdje našim hvaljenim suvremenicima, ili nema ni traga, ili se nalaze u kategoriji talenata, nada i sl... K tome, nakon što smo uložili dosta energije osvajajući ekskluzivni svijet povjesno obaviještenih izvedaba sa svadljivim sudionicima, pojavljuju se brojne sumnje u njega, i to od probranih meritornih pera. Oni podastiru neugodno dobro utemeljenu skepsu prema "novim" idealima kojima smo iz generacije u generaciju ponovno skloni - naš uvid i način je jedino ispravan.

Mogli bi smo površno zaključiti da je suvislo promišljanje teme o dirigiranju, odnosno dirigentima danas nemoguća misija. Je li to zaista tako kompleksno? I nije tako kompleksno ako smo spremni prihvati brzine mijena koje se odražavaju na gotovo sve oko nas kao izazov te da naučeni

kulturni modeli i pouke iz bivših ili sadašnjih događanja nisu alfa i omega današnjih gonetanja. Također, sada se sve više slažemo u tome, nema razloga za očekivani napredak, pa niti održavanja imaginarnog statusa quo. To nije ni tek jednoznačna promjena paradigme - bilo bi jednostavno! Ne mora značiti ni da smo konzervativni. Brzina, ipak površnih mijena, ne omogućava distancu koju su tradicionalne analize podrazumijevale neophodnima kako bi se ulazni podaci obradili i izveli zaključci. Tek što se počne konzistentno promišljati, već se uočavaju mijene koje ukazuju na neophodnost korekcije - i tako redom (ovo ponajviše vrijedi za kontekst povjesno obaviještenih izvedaba). Ali, pokušajmo navesti nekoliko bitnih činjenica i pojava koje su imale i imaju snažan utjecaj na dosadašnju i uvjetno vladajuću predodžbu o dirigentima i dirigiranju.

Prvu i najvažniju ulogu ima tržište, koje je možda danas i najvažniji regulativ. Osim ponuđenih nosača zvuka, ovome svakako treba pridodati veliku ponudu zvučnih zapisa u elektronskom obliku do koje se može doći besplatno preko Interneta ili uz niže troškove od onih pri nabavci standardnih nosača zvuka. Također, važnu ulogu ima audio-oprema koja omogućava „komociju“ kućnog slušanja iznimno visoke razine reprodukcije za pristupačne novce. Broj knjiga koje vam mogu zadovoljiti interes i pripremiti za svakog skladatelja, antologjsko djelo ili stilsko razdoblje također je obilat. Ovako oružano slušateljstvo zasigurno je teško dovesti do ushita u koncertnoj sali kao što se to nekada moglo.

ešeji

ešeji

Nadalje, spomenuta količina informacija i mijene u interpretativnoj praksi su za kratko vrijeme stubokom izmjenile suvremenih glazbovid, ne samo s novim dirigentima. Primjerice, slušati baroknu glazbu, pa čak i onu mnogo kasniju, bez uvažavanja povjesno obaviještenih izvedaba jednoznačno je prihvaćeno kao znak pomanjkanja kulture. Ali, danas se, nakon skepsi koje su otvorile povjesno obaviještene izvedbe, možemo zapitati i tko to ima ekskluzivnu vjerodostojnost na interpretaciju Bachove "Muke po Mateju" - Harnoncourt, Gardiner, Klemperer ili Mendelssohn? Ili tko će je imati za koju deceniju? Pomutnju s pravom unosi sjajno (i danas nakon što je u diskusijama izvučeno na svjetlo dana) Klempererovo tumačenje koje je ne samo djelo jednog od nekolicine najvećih dirigenata uopće već i tada postojećih glazbala, interpretativne prakse te ondašnje muzikologije. Romantičarska tradicija sporih tempa (za gotovo cijeli sat dulji je od Harnoncourta ili hvaljenog Suzukija itd.) i ine anakrone ili deplasirane stilske odrednice nimalo ne umanjuju religiozni intenzitet ili grandioznost mitskih dimenzija, te neponovljiva vrhunska tumačenja vokalnih solista. Slično se može govoriti i o njegovom Bruckneru ili Mahleru ili Beethovenu... Isto vrijedi za Furtwänglerove, Toscaninijeve, Beechamove, Karajanove, Giulinieve, Soltijeve i druge snimke. Brojne su te antologische snimke bez kojih bi smo ostali prikraćeni za značajne aspekte tih glazbenih djela. Vratimo se velikom Bachu. Koga odabratи: Klemperera i uzvišeni religioznim patos ili

klinički čistog Suzukija? Kako je i je li onda moguće nekim dirigentima ili snimkama dati prednost i s kojim obrazloženjem?

Današnji agresivni marketing ne trpi dugovječnost - brzina i efikasnost su na cijeni. To što primjerice Rattleu kronično nedostaje uvjerljivosti (profesionalna posvećenost je nesporna), manje je važno od njegovog izgleda i medijske privlačnosti. Od današnjeg se dirigenta očekuje ispunjenje američke univerzalnosti koja je dokaz univerzalne spremnosti pa će on istu večer svirati aranžman Beatlesa, Bacha, Coplanda i Parta. To što će sve imati štih Coplandovog "Rodea" manje je važno od potrebe da se zabavimo! Slično je sa visoko energiziranim Gustavom Dudamelom, koji će latino ritam aplicirati u urnebesni show s kajdama Stravinskog, Mahlera ili Šostakovića. Ushit članova orkestara i publike dokaznica je valjanosti čak i sviranih djela; od razigranosti do plesnosti! Dirigenti su u vrijeme zlatnog doba ove profesije stvarali orkestre i birali glazbenike, a danas je obrnuto: članovi orkestra i uprava biraju i stvaraju dirigenta naravno po *show-biz* standardima. Marketinški odjel ne bi dao zeleno svjetlo za nekoga s činovničkim klempererovskim licem. O Josephu Kripsu da i ne govorimo - tu ni *photo shop* ne bi pomogao!

Borba protiv autoritarne i čak tiranske dirigentske osobnosti imala je po glazbenu umjetnost brojne kolateralne žrtve, često nepredvidljive. Prisjetimo se nekih: nekad nije u današnjoj mjeri postojala ključna uloga novca, sindikata ili administracije - menadžera. Recenzije snimaka i glazbenih događanja bile su studije o čijim bi se kvalitetnim sadržajima

ešeji

ešeji

danас trebala napisati knjiga. Današnji prikazi su samo dio marketinških aktivnosti (dulje sam sadržaje čuo u ruskim tradicionalnim najavama prije koncerata nego što danas može iščitati iz tzv. prikaza po nekad vodećim glazbenim glasilima - od njih je danas ostalo tek ime). Današnji sindikati u zaštiti demokratskih prava interpreta u poslu koji zahtjeva potpuno posvećivanje posve su deplasirani - netko je tu odabrao krivu profesiju! U tom je kontekstu indikativna izjava eminentnog člana žirija pri proglašenju Carlosa Kleibera najvećim dirigentom svih vremena: "*Da, on je imao oko pet puta više vremena za probe nego dirigenti danas, ali on je to zasluzio jer je njegova vizija bila izuzetna, on je znao što želi i njegova pažnja svakom detalju bila je istinski inspirativna.*" Svaki daljnji komentar je suvišan.

Brendiranje, *image* i koncertni programi nekad su puno ozbiljnije shvaćani i građeni na drugim premisama. Nove generacije kulturnih pregalaca uništile su ne samo njegovanje redovitih simfonijskih koncerata već i glazbenu kulturu kao neophodnu sastavnicu u formiranju i životu pojedinaca. Dirigenti su s producentima ili muzičkim direktorima provodili godine; danas se putuje i zadržava u dvorani kraće od tenisača na turniru. Bitna je zabava, svi su gotovo cirkuski nasmijani i s konferansom koja priliči spomenutom prostoru. Za mene su nekad susreti s velikim orkestrima bili događaji koji su mijenjali moje perceptivne standarde. Karajan s Berlinerima ili Kondrašin s Moskovljanim to su učinili i zvukom i tumačenjem - ništa iz privatnog života ili tortura od strane ovih dirigenata ni meni ni mojim poznanicima nije bilo poznato, a ni bitno, ta riječ je o

glazbi! Rad, disciplina, pa i inteligencija ondašnjih razina u novoorkestralnoj demokraciji pripadaju "mračnoj" prošlosti.

Na kraju bi smo mogli zaključiti da zapravo živimo u paralelnim svjetovima. Kvaliteta, razina i način upražnjavanja sada su posve naš izbor. Ponuda nikad prije nije omogućavala kvalitetnije posvećivanje ozbiljnoj glazbi. Usporedba sa svjetom likovnih umjetnosti je dobrodošla: stalni postavi u muzejima su naše diskoteke i kućni audio-sistemi, a koncertne dvorane su uglavnom kao izložbe i muzeji suvremene umjetnosti postali dio turističke ponude u koje nam pluralistički globalizam dovodi rodeo ili latino-ritmove diljem povijesti (od baroka na ovamo).

Da nam ne preostaje isključivo bjelokosna kula našeg doma i odabране diskoteke, pobrinule su se generacije dirigenata iz Finske: Leif Segerstam (1944.), Okko Kamu (1946.), Osmo Vänskä (1953.), Jukka-Pekka Saraste (1956.), Esa-Pekka Salonen (1958., na slici dolje), John Storgård (1963.), Sakari Oramo (1965.), Olli Mustonen (1967.), Susanna Mälkki (1969.)... a s njima je ipak omogućena popuna programa izvan turističke uobičajene ponude! Naime, Finska je stvorila oazu ne samo kvalitetnim odgojnim programima već i cjelokupnim ozračjem neophodnim za ozbiljan i promišljen glazbeni život. Njihovi kaprici se ne spominju ne samo zato što se oni prihvataju za živote posvećenih već i zato jer se privatni život štiti. Preporučio bih svakako posjet njihovim internetskim stranicama. Uz njih, tu su i brojni sjajni ansamblji koji su se specijalizirali za suvremenu glazbu ili glazbu određenih stilskih razdoblja.